

Els estereotips racistes en l'esport

Onofre Ricardo Contreras Jordán^(*)

Sixto González Villora^()**

Juan Carlos Pastor Vicedo^(*)**

Resum

En aquest article mostrarem la incidència que tenen l'esport i l'activitat física en la formació de la identitat racial i la creació d'estereotips. Per això, ens hem recolzat en el model *Nigrescence*, presentat pel professor Cross el 1995, que estableix una sèrie d'etapes per les quals passen les persones afroamericanes durant la construcció de la seva identitat racial, que condicionen l'elecció de les seves preferències esportives. De tal manera que, a partir d'aquest procés, es desenvoluparan paral·lelament una sèrie d'estereotips esportius al voltant de la població blanca i de color.

Paraules clau

activitat física, esport, estereotips, raça i identitat racial

Recepció de l'original: 9 de juliol de 2007

Acceptació: 30 d'octubre de 2007

El concepte de raça com a argument sociopolític

La raça és un concepte que significa i simbolitza conflictes socials i interessos partidaris focalitzats en els diferents tipus de cossos humans. Encara que aquest concepte invoca característiques humanes de tipus biològic, com són els anomenats fenotips, la selecció d'aquestes particulars característiques humanes, per a intencions de significació racial, responen a un procés social i històric. De fet, les categories emprades per diferenciar i distingir els diversos grups humans en línies racials es revelen des d'una anàlisi rigorosa però imprecisa en el millor dels casos, i en el pitjor, parteix de criteris totalment arbitraris.

La raça i la classificació racial són un llegat d'esclavitud, fanatisme i intolerància que va tenir els seus orígens quan els exploradors europeus es van trobar per primera vegada amb les poblacions indígenes a Amèrica. La raça ha constituït un determinant profund dels drets polítics de les persones, la seva localització en el mercat laboral i, sens dubte, la seva identitat (Omi i Winant, 1994).

Aquestes diferències racials queden reflectides a l'escola a través dels estudiants anomenats *biculturals*, que són els que han experimentat un procés d'enculturització o socialització diferent al de la resta d'estudiants autòctons. La distinció es fonamenta en el fet que els estudiants biculturals, durant tot el seu desenvolupament, han de

^(*) Catedràtic d'Universitat de l'àrea de Didàctica de l'expressió musical, plàstica i corporal de la Universidad de Castilla-La Mancha. Adreça electrònica: Onofre.CJordan@uclm.es

^(**) Professor ajudant de l'àrea de Didàctica de l'expressió musical, plàstica i corporal de la Universidad de Castilla-La Mancha. Adreça electrònica: Sixto.Gonzalez@uclm.es

^(***) Professor ajudant del l'àrea de Didàctica de l'expressió musical, plàstica i corporal de la Universidad de Castilla-La Mancha. Adreça electrònica: Juancarlos.Pastor@uclm.es

fer front a la influència de dos sistemes culturals i socials, els valors predominants dels quals solen estar en conflicte directe. Així, d'una banda, hi hauria les influències sociopolítiques i històriques diferents a les dels estudiants autòctons i, d'altra banda, estarien les institucions educatives en què els estudiants biculturals han de completar la seva formació.

En definitiva, la raça és un constructe social que és dibuixat i transformat per l'estructura de la societat dominant, fonamentalment per la política, com també per la cultura, i juga un paper bàsic en aquesta estructuració de les relacions entre les persones.

Miles (1990) proposa canviar la manera com parlem de la raça, introduint la noció de *racialització*¹, sobretot, perquè els termes de *raça* i *racisme* són amb freqüència utilitzats de manera intercanviable. Així, la racialització es refereix al moment en què les relacions socials entre les persones han estat estructurades per la significació de les característiques biològiques humanes per construir col·lectivitats socials diferenciades.

Certament, la raça és un concepte ambigu, ja que el seu contingut ha canviat contínuament des de la seva aparició a la llengua anglesa el segle XVI. El concepte esmentat ha evolucionat des de constituir-se com a diferència física, fins a l'actualitat en què es concep com un sistema complex. Per tant, el significat dels termes *raça*, *blanc* i *negre*, són històricament i localment contingents i han de ser entesos com a estructures socials. Certament, per als efectes que ens preocupen, no integra la mateixa categoria de *negre* aquella persona dels EUA amb uns antecedents que estan en una proporció de set a dos entre caucasià i africans, que aquell altre procedent d'Etiòpia amb antecedents totalment africans.

Com comentàvem, l'estudi de la raça s'ha basat històricament en uns criteris totalment dicotòmics, centrats en les causes genètiques o ambientals, com és el cas del desenvolupament motor infantil, perquè es considerava que la infantesa podia haver estat menys influïda pels factors ambientals, alhora que se suposava que era el moment ideal de considerar els trets racials o biològics. En tot cas, el procés relatiu de cada factor de la raça ha variat al llarg del temps i sempre en relació amb el clima polític i social.

Per això, en aquesta línia, el debat del desenvolupament motor s'ha centrat fins a la meitat del segle XX en la polèmica de si és a causa de la influència del medi o a causa de l'herència. Fins a tal punt, que no serà fins a partir de la dècada dels vuitanta quan es comenci a considerar que els humans dividits per raça o gènere són complexos, heterogenis i diferents. De manera que les noves teories sobre el desenvolupament motor estableixen que el comportament emergeix de les maneres d'autoorganització que vénen de la interacció de molts aspectes extrínsecs i intrínsecs, que s'anomenen *sistemes dinàmics*, l'essència dels quals rau en l'afirmació que el comportament es deu a múltiples factors on cap té prioritat. Per això, les comparacions racials han perdut valor i els estudis actuals han canviat aquest tema que abans resultava central.

(1) Procediment discursiu de definició d'un individu a partir de la seva adscripció (assignació) a una raça, o a un grup humà fenotípicament homogeni, les característiques comunes del qual, de naturalesa hereditària, determinen les seves capacitats i comportaments. A més, aquesta adscripció racial sol estar acompanyada de judicis de valor negatius, en funció d'una jerarquització dels grups humans.

Després de tot això és fàcil deduir, com fan Barnes, Zieff i Anderson (1999), que la ciència constitueix, de vegades, una activitat sociopolítica en la interpretació de les dades especialment en la investigació racial. Per això, podem afirmar que el concepte de raça és una construcció social i històrica, ja que els estudis d'aquesta naturalesa depenen en els seus resultats del moment en què s'han dut a terme.

Formació i desenvolupament dels estereotips racistes. Influència de l'esport

La paraula *estereotip* és un neologisme format al segle XVIII. Té origen en les paraules gregues *stéreas* (sòlid) i *typos* (motle). El terme va ser encunyat per primera vegada per Walter Lippmann² el 1922 i des de llavors ha significat una àrea de contínua controvèrsia tant teòrica com metodològica.

Els estereotips són definits com a creences sobre les característiques personals d'un grup. Aquestes creences, freqüentment, són generalitzades i errònies, però són molt resistents al canvi tal com indiquen Meyer (1993) i Aguilera *et al.* (2005). Tanmateix, els estereotips influeixen en la manera com nosaltres veiem altres grups, de manera que serveixen per simplificar i organitzar la informació, preservant els valors socials, mantenint les creences dels grups i justificant les accions col·lectives.

Un estereotip és una descripció que generalitza les característiques dels membres pertanyents a un grup social. Els estereotips s'han perpetuat des de la primera generació a les posteriors. Totes les persones fomenten el pensament estereotipat que es forma a través de l'experiència humana en el seu procés de socialització. Quan un individu és identificat com a membre d'un grup automàticament és percebut com algú imbuït de les característiques innates d'aquest grup, encara que no les manifesti.

Dues classes d'estereotips han estat identificades en la bibliografia de la ciència social: positius i negatius. Un estereotip positiu descriu favorablement i valora positivament els atributs que són idèntics dins del propi grup, alhora que els distingeixen dels altres; un estereotip negatiu descriu aquelles característiques que són desfavorables i negatives d'un mateix i del grup (Steele, 1997).

Desenvolupament de la identitat racial: etapes

El tòpic de la raça sovint és ignorat, diluït o passat per alt per altres conceptes com el de multiculturalisme o diversitat, tanmateix, no ho podem ometre, ja que, tant si volem com si no, «les opinions, les creences i els sentiments racistes operen de manera subtil i poderosa quan no hi ha una intenció explícita» (Harrison *et al.*, 2002, p. 121).

És sabut que la raça no és una variable genètica o biològica, sinó que primer revela una història sociopolítica comuna. La raça és un concepte complex i amb molts significats, que és utilitzat com el mètode més habitual per establir les categories racials (Harrison *et al.*, 2002). La manera com entenem la raça i, en conseqüència, com categoritzem les persones, es troba condicionada per l'entorn social i cultural,

(2) Esmentat a Gómez (2003).

les creences, els costums i les associacions polítiques que regeixen la nostra societat (Haslam *et al.*, 1999).

En aquest apartat mostrarem com és el procés pel qual els individus adquireixen consciència de la seva identitat racial i com aquest mateix procés condicionarà l'elecció de les seves preferències d'activitat física i la seva participació en determinades pràctiques esportives. En aquest sentit, com reflecteix la taula 1, hi ha diversos models en què s'expliquen els estadis o fases a través de les quals les persones desenvolupen la seva identitat racial i adquireixen consciència de la seva pertinença a un grup.

Taula 1. Models de desenvolupament de la identitat racial³

Autor	Estadis o fases
Atkinson i col·laboradors (1989)	Conformitat Dissonància Resistència i immersió Introspecció Articulació sinèrgica i consciència
Cross i col·laboradors (1995)	Pretrobada Trobada Immersion - Emersió Interiorització Internalització - Compromís
Helms (1995)	Contacte Desintegració Reintegració. Pseudoindependència Immersion - Emergència Autonomia

En un estudi dut a terme per Greendorfer (1994), s'han trobat evidències que les preferències per adquirir una participació activa en esports i activitats físiques diverses difereix en funció del gènere, l'estatus social i econòmic, l'origen ètnic i la raça. Aquesta mateixa apreciació es veu confirmada per altres treballs publicats per Harrison *et al.* (1999a, 2002 i 2004), segons els quals els grups racials es troben condicionats davant de la pràctica d'activitat física i esportiva. Així, per exemple, els afroamericans es trobarien més predisposats cap a activitats com el bàsquet, la boxa o l'atletisme, mentre que els euroamericans⁴ es trobarien més predisposats cap a activitats com el golf o l'hoquei.

En paraules de Harrison *et al.* (1999b, p. 220), «hi ha evidències i perspectives teòriques que indiquen que l'elecció de l'activitat física varia en funció del gènere, la raça i la procedència ètnica, igual que les reaccions d'acceptació i persistència durant la participació en aquestes», i continua dient que «l'explicació d'aquesta elecció i creença motivacional ha de ser analitzada més enllà de les tradicions antropomètriques, fisiològiques i dels constructes socials».

(3) Per obtenir una informació més àmplia dels models i les fases que aquí es presenten, consulteu les obres de Bartolomé *et al.* (2000) i Cross (1995).

(4) Aquest autor i nosaltres mateixos utilitzem aquest terme per diferenciar la població blanca de la població de color.

Amb aquesta finalitat, i per tal de trobar una explicació al dilema esmentat, Harrison *et al.* (2002, pp. 123-125) recolza en el model de desenvolupament de la identitat racial plantejat per Cross el 1995, que va ser el resultat de la revisió i l'ampliació d'un primer model plantejat el 1978 per aquest mateix autor.

El desenvolupament de la identitat racial és un procés de socialització compost per experiències amb la família, la comunitat, en l'etapa escolar, i pels grups i els col·lectius socials. Cross perfila el procés metamòrfic pel qual els afroamericans arriben a ser «negres» i l'anomena *Nigrescence*. L'autor esmentat representa la *Nigrescence* com una experiència resocialitzadora que opera en la identitat racial preexistent des de l'eurocentrisme fins a l'afrocentrisme. Aquest model comprensiu de desenvolupament d'identitat racial proporciona una estructura racional i lògica que pot ser aplicada en el desenvolupament de preferències cap a determinades pràctiques esportives i activitats físiques. Aquest model (*Nigrescence*) presenta cinc etapes, a través de les quals Harrison justifica l'esport i l'activitat física com a part integrant de cada una d'aquestes.

Primera etapa: Pretrobada

L'africà americà exhibeix una actitud racial que va des d'una conducta neutral fins a conductes antinegres. És evident que els individus no poden negar els seus caràcters, ja que són físicament visibles, tanmateix els consideren insignificants en les seves vides, encara que en alguns casos poden arribar a considerar-los com un tret negatiu. A conseqüència d'això, veuen la raça com un problema o un estigma, la qual cosa suposa que en alguns casos extrems s'adoptin posicions antinegres i interioritzin actituds similars a les dels racistes blancs. En aquesta etapa, no hi ha un sentiment d'orgull entre els mateixos afroamericans, sinó al contrari, arriben a culpar els de la seva raça dels problemes racials. En allò que es refereix a l'àmbit esportiu, admiren i exageren els talents i les capacitats dels blancs, mentre que menyspreen les habilitats mostrades pels afroamericans en aquest mateix àmbit. En aquest període de pretrobada, l'individu no accepta activitats tradicionalment afroamericanes com el bàsquet, de tal manera que la participació en activitats esportives euroamericanes solen marcar les preferències durant aquest període.

Segona etapa: Trobada

Aquesta etapa s'identifica, gairebé sempre, per la successió d'una sèrie d'incidents, tant en l'entorn social immediat com en l'escolar, que solen marcar el desenvolupament d'aquest procés de *Nigrescence*, i arriben a transformar les perspectives individuals, que tenen de la seva raça i de la seva personalitat. Així, les persones cerquen informació addicional per desenvolupar la seva identitat, fet que causa emocions, sentiments de culpa i enuig cap als euroamericans, recolzats en les experiències viscudes. En aquest moment, l'elecció de l'esport o activitat física ocupa un segon terme, ja que no és una cosa significativament efectiva en aquest moment.

Tercera etapa: Immersió - Emersió

Es caracteritza per la destrucció de la pròpia identitat, per l'abandonament de les concepcions adquirides fins al moment, alhora que s'inicia la construcció d'una nova identitat afrocèntrica. En aquesta etapa, l'afroamericà sent l'obligació de reemplaçar el punt de vista del món vell per un de nou, malgrat que aquest no estigui ben definit. Símbols com l'estil de vestir, el tall dels cabells, les organitzacions i els grups

polítics, marcaran l'esdevenidor d'aquest període, la qual cosa porta els individus, durant la immersió - emersió, a adoptar un punt de vista dicotòmic a través del qual entenen que les coses simplement només poden ser blanques o negres. Mentre té lloc tot aquest procés de canvi, l'afroamericà comença un procés d'autosegregació, com a mode de donar suport al seu grup d'iguals davant del poder opressor de l'euroamericà. La participació en esports identificats per a negres és buscada amb afany, alhora que es rebutgen tots aquells esports i activitats físiques considerades per a blancs. Es pot arribar al punt, fins i tot, que «els afroamericans tendeixen a evitar activitats esportives considerades per a euroamericans, encara que hi destaquen pel seu rendiment» (Harrison *et al.*, 2002, p. 124).

Quarta etapa: Interiorització

La interiorització representa una fase de satisfacció amb ells mateixos, ja que es calma la lluita interior constant dels estats anteriors. En aquesta etapa s'inicia el final de la travessia pel procés de *Nigrescence*, coincidint amb la restricció de l'activitat física en aquelles activitats exclusivament de caràcter afroamericanes, en què determinades pràctiques esportives com a mode de recreació són un senyal d'identitat. Tanmateix, malgrat tot, aquest procés i la consumació de l'experiència *Nigrescence* no és igual per a tothom.

Cinquena etapa: Interiorització - Compromís

El viatge *Nigrescence* finalitza per a alguns amb una reducció de les activitats o amb la interrupció de la implicació en activitats considerades exclusivament afroamericanes. En aquest període, els afroamericans comencen a dedicar gran part del seu temps i esforç a forjar aquesta visió nova i més oberta del món. De tal manera que aquesta actitud de compromís és el que diferencia aquesta etapa de les anteriors. A més, aquest compromís pot incloure la incorporació d'activitats que abans no eren considerades etnocèntriques o exclusivament per a afroamericans. Per tant, en aquesta etapa es veu com els afroamericans tornen a incorporar activitats físiques i esportives que anteriorment eren catalogades per a blancs, fet que suposa que els afroamericans tornen a implicar-se en activitats considerades com a esports blancs.

Finalment, cal destacar que segons Harrison *et al.* (2002, p. 125) «l'activació i la consumació d'aquesta experiència *Nigrescence* no és igual per a tots els afroamericans». En aquest sentit, la figura de la família i, en concret, la dels pares es transcriu com a fonamental, ja que segons com hagin consumat aquest període de *Nigrescence* influiran d'una o una altra manera sobre els fills. En aquest sentit, Thomas i Speight (1999) indiquen que aquells pares que no han superat totes les etapes de *Nigrescence* no exerceixen un gran esforç socialitzador sobre els seus fills, mentre que aquells altres que sí que han experimentat i passat per totes les etapes mostren un compromís més gran sobre el desenvolupament de la identitat racial dels seus fills, i desenvolupen més actituds positives i els proporcionen més habilitats per poder fer front a la realitat del racisme.

El paper dels estereotips en la identitat desenvolupada

La identitat social està relacionada amb els estereotips, de manera que un individu s'inclina per una visió més optimista del seu mateix grup comparat amb d'altres. Aquesta identitat social deriva del coneixement dels membres del grup i el desenvolupament

lupament col·lectiu. Així, en la cultura afroamericana, el triomf devastador d'alguns atletes de la seva raça en determinats esports apuntaria cap al desenvolupament i l'elevació de l'autoestima col·lectiva. Per aquest motiu, l'elecció de l'esport o de l'activitat física pot estar unida a la identitat racial, allò que porta els joves afroamericans a considerar el futbol i el bàsquet com a propis de la seva identitat, alhora que rebutgen altres activitats perquè les consideren inapropiades. Aquesta visió reduccionista té un aspecte negatiu vinculat a l'entorn educatiu, ja que amb aquestes actituds es poden desenvolupar habilitats, interessos i competències en un rang molt reduït d'activitats esportives.

Com apuntàvem, els estereotips són creences sobre les característiques d'un grup, i solen ser sobregeneralitzades i errònies, però resistents al canvi. D'aquesta manera, els estereotips són utilitzats per organitzar i simplificar la informació, a fi de preservar els valors socials importants, mantenir les creences del grup, justificar les accions col·lectives i mantenir les característiques positives del grup⁵. Per això, en la cultura afroamericana, com a conseqüència de la gran quantitat de representants en determinats esports, aquests esportistes són utilitzats per promoure una autoestima col·lectiva i perpetuar un autoestereotip positiu dins de l'àmbit esportiu (Harrison, 2002).

Tanmateix, aquesta mateixa manera de percebre els estereotips és el que va portar Stone *et al.* (1997) a trobar evidències de l'existència en la població d'una percepció generalitzada de la superioritat atlètica afroamericana; com a exemple d'això posava la retransmissió d'un partit de bàsquet, on la informació que es donava feia percebre els jugadors afroamericans amb més habilitats atlètiques, mentre que els jugadors euroamericans eren percebuts com a més intel·ligents i constants.

De tot allò que hem mostrat en aquest punt s'aprecia la connexió clara que hi ha entre els estereotips i l'activitat física i esportiva. De tal manera que aquesta vinculació ens porta a establir i assumir estereotips erronis, tant de nosaltres mateixos com d'altres grups socials, basats en preconcepcions genetistes ja desterrades.

Identitat racial en l'adolescència

Spencer i Markstrom-Adams (1990) indiquen que en els nens de preescolar i primària hi ha una inclinació envers les posicions euroamericanes quant a les preferències de tipus racial, actitudinal i d'identificació. Tanmateix, no és fins a l'adolescència on tot aquest procés comença a ser més manifest. En el cas dels afroamericans és el moment en què comencen a definir-se a si mateixos i a confirmar les preferències i les creences sobre el seu grup⁶.

Segons Harrison (2002), els continguts racistes són presents en les experiències escolars dels afroamericans i dels euroamericans, perquè l'abundància d'estereotips racistes imposats als afroamericans, i la influència dels estereotips positius percebuts, tenen una gran influència en la identitat racial desenvolupada durant l'adolescència. En aquest sentit, cal destacar que, dels pocs estereotips positius dels afroamericans, l'esport és probablement el millor.

(5) Oakes *et al.* (1994), recollit a Harrison *et al.* (2002, p. 125).

(6) Plummer (1995), recollit a Harrison *et al.* (2002).

En efecte, en una societat on es mostren, tan subtilment com manifestament, missatges constants que transmeten imatges negatives dels afroamericans, els adolescents troben en l'esport un lloc on s'hi veuen, i la resta de població els considera dominadors, ja que els atletes afroamericans ocupen un lloc socioeconòmic important dins de la societat americana, mentre que la resta de la seva raça tenen una consideració ínfima. A aquests efectes, canalitzen les seves energies innovadores en la creació de distintius i demostracions d'habilitats en l'esport, en els estils de conducta, en el llenguatge, en els gestos, en la manera de vestir, etc. (Harrison *et al.* 1999a, 2002, 2004; Li *et al.*, 2004). Els adolescents, en una fase de recerca de la seva identitat, observen i admiren aquestes conductes i les incorporen amb facilitat a la seva pròpia identitat, el que explica el fet per què molts adopten un estil de cabells, una conducta o un esport que perceben com a model afroamericà. Per a molts joves, la identificació es du a terme a través de la participació en activitats que són ben vistes dins del seu grup, i en les quals han obtingut èxits els de la seva raça, com el bàsquet, l'atletisme o el futbol, que són l'estereotip d'activitats afroamericanes.

Identitat racial: creuant la línia de la classe econòmica

Hi ha autors que suggereixen que les diferències observades en els models de participació en esports i activitat física poden ser atribuïdes a les diferències en els estatus socioeconòmics. En aquest sentit, els esports professionals proporcionen una possible via d'adquisició d'una posició econòmica i social més gran. Això ha donat com a resultat que el bàsquet sigui extraordinàriament popular entre la gent pobra o d'un estatus econòmic baix, ja que, per la seva facilitat de pràctica, proporciona un mitjà per accedir a un estatus superior. Sens dubte, tot això queda sobredimensionat a causa dels èxits dels atletes de la seva mateixa raça o posició social.

Actualitat d'alguns estereotips racistes en l'esport

Una controvèrsia comuna sobre la naturalesa de l'habilitat és si aquesta resulta innata o adquirida. Un punt de vista extrem és aquell que caracteritza l'habilitat com una variable relativa a la diferència individual que és genèticament determinada. Un punt de vista contrari és que l'habilitat és adaptable, i pot ser obtinguda a través de l'aprenentatge i l'esforç.

Des d'un punt de vista empíric, s'han pogut identificar estudiants que creuen que l'habilitat és natural i preestablerta, i no pot ser canviada, és a dir que defensen una teoria genètica, mentre que d'altres mantenen una teoria de l'adquisició, per la qual es percep aquella capacitat com una qualitat adaptable que es pot canviar mitjançant esforços de llarga durada (Harrison *et al.*, 2004). Així doncs, les etiquetes d'*innata* i *adquirida* són, sovint, atribuïdes a aquests dos components, que representen construccions teòriques. De tal manera, un estereotip racial comú sostingut pel pensament vulgar és que les persones afroamericanes neixen amb una superioritat física en comparació amb les persones euroamericanes, les quals neixen amb una superioritat cognitiva (Stone *et al.*, 1999).

En efecte, Burden *et al.* (2004) van poder constatar quines són les creences que menen els grups d'estudiants afroamericans i euroamericans quan han d'elegir un tipus d'esport o un altre. De les seves respostes s'obtenen resultats tan vistosos com

ara que els participants negres tenen una preferència més gran pel bàsquet i el futbol, mentre que els participants blancs es van decidir més pel golf o el tennis. D'aquesta manera, de l'anàlisi de les dades obtingudes es van observar tres factors que són els causants de la creença o de la participació d'un o d'un altre grup ètnic en els esports esmentats. Aquests factors són els següents:

Socioculturals

Professors d'educació física i d'ensenyament general, entrenadors i altres professionals escolars, conscientment o inconscientment, transmeten valors i creences formades per estereotips racistes que proporcionen als estudiants percepcions deformades sobre les seves capacitats atlètiques i acadèmiques.

Per això, estudiants d'ambdós grups ètnics van creure que les aspiracions d'encaixar en activitats esportives estan sota la influència de variables socioculturals, a causa de la presència televisada de models que s'han d'imitar en l'esport col·legiat i professional. Així, els estudiants afroamericans van creure que les activitats com el bàsquet i el futbol eren més accessibles per a ells que el golf, la natació i el tennis en els seus barris i escoles.

Creences sobre els estereotips de les capacitats atlètiques

Professors d'educació física i d'ensenyament general, observadors de lligues universitàries i professionals, com també els entrenadors, accepten les teories predominants de superioritat atlètica i inferioritat intel·lectual que hi ha sobre els afroamericans, fet que condiciona excessivament la participació de negres i blancs en qualsevol tipus d'activitat física o esportiva.

Aquesta afirmació podria suposar per als afroamericans, tenint en compte la seva habilitat atlètica natural, un estereotip positiu. Tanmateix, com que s'associa a un grau d'intel·ligència menor en el context esportiu, és classificat com un atribut negatiu. Al contrari, els atletes euroamericans, malgrat la consideració que tenen menys habilitat atlètica natural i més capacitat cognitiva, van entendre que potser, treballant dur, podrien millorar la seva habilitat atlètica, per la qual cosa van percebre aquesta categorització com a positiva.

Desigualtat socioeconòmica

La difusió del racisme en la cultura americana ha conduït a exclusions dels negres en activitats esportives més cares econòmicament, com per exemple el golf. Les diferències esmentades en la participació dels diferents esports entre blancs i negres és a causa, també, de les desigualtats estructurals que hi ha entre els recursos de les escoles i les comunitats menys afavorides socialment.

Les creences esmentades no són exemptes de conseqüències greus: com posa de manifest Woodward (2002), quan constata que la manera de seleccionar els jugadors de futbol americà per part dels observadors estava influïda per aquest prejudici. En efecte, l'autor du a terme un estudi amb 145 jugadors de futbol americà (89 euroamericans i 56 afroamericans) amb la finalitat de determinar en què es basen els observadors a l'hora de dur a terme els informes de cada jugador. L'estudi se centra en tres posicions caracteritzades per requerir un cert nivell de capacitat cognitiva, a més de les qualitats físiques necessàries. Aquestes posicions són les de *quarterback*, *offensive center* i *linebacker*.

Les conclusions de l'estudi són bastant orientatives quant a l'efecte dels estereotips presents, ja que en relació amb la capacitat física, els afroamericans van tenir una descripció positiva més alta en les tres posicions citades, mentre que els blancs van ser apreciats com a menys forts. Tanmateix, succeeix el contrari quant al nivell intel·lectual, ja que els negres tenen una apreciació més baixa als tres llocs en relació amb els blancs. Això confirma que aquestes posicions han estat ocupades tradicionalment per esportistes euroamericans i només excepcionalment per esportistes afroamericans.

Així, segons aquest mateix autor, el 67% dels jugadors de la lliga nord-americana de futbol (NFL) són afroamericans, dels quals el 90% ocupen posicions que vénen determinades pel potencial físic. Les raons que s'addueixen per tal de no ocupar els llocs descrits més amunt són que els jugadors esmentats tenen pocs estereotips en què fixar-se i, d'altra banda, l'entrenador tendeix a posar un jugador o un altre en una posició en funció de la raça a la qual pertany. Això explica que alguns jugadors que arriben a l'NFL assoleixen posicions canviades respecte a les que ocupaven a l'institut o la universitat, ja que van ser seleccionats en funció de l'estereotip.

L'altra cara dels estereotips racistes en l'esport

Fins ara hem parlat de la importància que està tenint aquesta visió biològica de l'estereotip en l'àmbit esportiu i de les conseqüències negatives que per això han de patir els atletes afroamericans. Tanmateix, no ens hem parat a pensar quina és la percepció que tenen els atletes euroamericans quan són considerats inferiors físicament als esportistes de color i, com a conseqüència d'això, són rebutjats per a determinades pràctiques esportives, simplement pel fet de ser blancs.

L'estudi de la raça, com ja ha quedat demostrat, té una importància especial quan el relacionem amb l'esport i l'activitat física. En aquest sentit, es pot destacar la gran representació de població afroamericana que hi ha a les grans lligues americanes. Així que, com demostra l'estudi dut a terme per Lapchick i Matthews (2001)⁷, el 12% de la població general dels EUA és afroamericana i, tot i ser una minoria, representen el 78% de la NBA (Lliga nacional de bàsquet), el 67% de la NFL, el 63% de la WNBA (Lliga nacional de bàsquet de dones) i el 13% de la Lliga professional de beisbol, sense oblidar la gran representació que hi ha en esports com la boxa i l'atletisme de competició.

Aquesta idea de superioritat atlètica dels afroamericans ha estat tradicionalment recolzada en vells postulats fisiològics, psicològics i antropomètrics (Harrison *et al.*, 2004), els quals atribueixen habilitats innates i un rendiment esportiu excepcional a aquest tipus d'atletes. Tanmateix, investigacions més recents, on s'han considerat les variables antropomètriques i fisiològiques, posen de manifest la inexistència de diferències reals i significatives, entre esportistes afroamericans i euroamericans, tant en l'esport universitari com en l'esport professional⁸.

Totes aquestes qüestions són les que han generat un estereotip negatiu, també dins de la població euroamericana, cosa que els ha fet sentir discriminats per motius

(7) Recollit a Harrison *et al.* (2004).

(8) Hunter (1998), recollit a Harrison *et al.* (2004).

de raça dins de l'àmbit esportiu. En aquest sentit, l'estudi de Harrison *et al.* (2004), sobre un total de 25 subjectes euroamericans, posa de manifest aspectes tan rellevants com ara els següents:

- Tant els entrenadors com altres agents socialitzadors intenten desencoratjar els euroamericans perquè participin en els esports escolars. Això es veu reflectit en determinades conductes mostrades pels mateixos entrenadors, tant de jugadors de color com de jugadors blancs, ja que aquests tendeixen a donar prioritat als afroamericans, sobretot en esports com el bàsquet.
- D'altra banda, els pares també exerceixen una gran influència negativa cap a la pràctica esportiva, ja que insisteixen més ferventment sobre els nois euroamericans en la idea d'haver d'atendre més l'àmbit acadèmic, fins al punt que hi ha pares que consideren que la participació en qualsevol activitat físicoesportiva és una pèrdua de temps.
- Els subjectes entrevistats entenen que els subjectes que es troben a l'elit esportiva són principalment afroamericans, especialment en futbol i bàsquet, la qual cosa era una mostra de l'activitat esportiva més gran exhibida per aquest grup racial, mentre que les places d'entrenadors eren ocupades principalment per euroamericans.

Com a conclusió, podem dir que l'esport i l'activitat física tenen una gran importància en la construcció d'estereotips, tant negatius com positius. Els estereotips esmentats no només afecten els esportistes de color sinó que també afecten els esportistes blancs. També podem dir que, en tot aquest procés, hi ha una gran quantitat d'agents que determinen la direcció d'aquests estereotips, com per exemple pares, professors, amics, associacions, entrenadors; context social, cultural, econòmic, etc. També hem de desfer-nos de les concepcions prèvies com la idea genetista, la qual tendeix a fer-nos concebre les persones de color com a superiors físicament, mentre que la gent euroamericana és considerada superior cognitivament. I, sens dubte, també cal destacar la importància que té una formació inicial correcta, plantejada des de les bases dels drets humans, a fi d'evitar la transmissió de determinades idees i estereotips erronis sobre la superioritat atlètica d'una raça sobre l'altra.

Referències

- Aguilera, B.; Gómez, L.; Mogollón, M.; de Vicente, J. (2005) *Educación intercultural. Análisis y resolución de conflictos*. Madrid, Editorial Popular (5a ed.) (Colectivo Amani).
- Barnes, B.A.; Zieff, S.G.; Anderson, D.I. (1999) «Racial difference and social meanings: research on "Black" and "White" infants motor development». *Quest* (Champaign [Illinois, EUA] National Association for Physical Education in Higher Education), 51 (4), pp. 328-345.
- Burden, J.W.; Hodge, S.R.; Harrison, L. (2004) «African American and White American Students Beliefs about Ethnic Groups Aspirations: A Paradoxical Dilemma of Academic versus Athletic Pursues». *E-Journal of teaching & learning in diverse sitting*, 2 (1), pp. 54-77.

- Bartolomé Pina, M.; Cabrera, F.; Espín, J.; del Campo, J.; Marín, M.; Rodríguez, M.; Sandín, M.; Sabariego, M. [ed.] (2000) *La construcción de la identidad en contextos multiculturales*. Madrid, Ministerio de Educación, Cultura y Deportes.
- Cross, W.E. (1978). «The Thomas and Cross models of psychological Nigrescence: a literature review». *Journal of Black Psychology* (Association of Black Psychologists), 4, pp. 13-31.
- (1995) «The psychology of Nigrescence: revising the Cross model», a Ponterotto, J.G.; Casas, J.M.; Suzuki L.A.; Alexander, C.M. [ed.] *Handbook of Multicultural Counseling*. Londres, Sage Publications.
- Gómez, T. (2003) *Heteroestereotipos y sutoestereotipos asociados a la vejez en Extremadura*. Universidad de Extremadura. Facultad de Formación del Profesorado (tesi doctoral).
- Greendorfer, S. (1994) «Sociocultural aspects», a Zeigler, E.F. [ed] *Physical education and kinesiology in North American professional and scholarly foundations*. Champaign (Illinois, EUA), Stipes, pp. 99-123.
- Harrison, L.; Azzarito, L.; Burden, J. (2004) «Perceptions of athletic superiority: a view from the other side». *Race, Ethnicity and Education* (Routledge), 7 (2), pp. 149-166.
- Harrison, L.; Harrison, C.K.; Moore, L.N. (2002) «African American Racial Identity and Sport». *Sport, Education and Society* (Routledge), 7 (2), pp. 121-133.
- Harrison, L.; Lee, A.; Belcher, D. (1999a) «Self-schemata for specific sports and physical activities: the influence of race and gender». *Journal of Sport and Social Issues* (Champaign [Illinois, EUA], Northeastern University's Center for the Study of Sport in Society), 23 (3), pp. 287-307.
- (1999b) «Race and Gender Differences in the Sources of Students' Self-schemata for Sport and Physical Activities». *Race Ethnicity and Education* (Routledge), 2 (2), pp. 219-234.
- Haslam, S.A.; Oakes, P.J.; Reynolds, K.J.; Turner, J.C. (1999) «Social identity and the emergence of stereotype consensus». *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, pp. 809-818.
- Hunter, D.W. (1998) «Race and athletic performance: a physiological review», a Sailes, G.A. [ed.] *African Americans in sport*. New Brunswick, Transaction Publishers, pp. 85-101.
- Lapchick, R.E.; Matthews, K.J. (1998) *Racial and Gender report card*. Boston, Northwestern University Center for Study of Sport in Society.
- Li, W.; Harrison, L.; Salmon, M. (2004) «College Students' Implicit Theories of Ability in Sports: Race and Gender Differences». *Journal of Sport Behavior* (University of South Alabama), 27 (3), pp. 291-304.
- Lippmann, W. (1922) *Public Opinion*. Londres, Allen and Unwin.
- Meyer, D.G. (1993) *Social Psychology*. Nova York, McGraw-Hill.
- Miles, R. (1990) «The Racialization of British Politics». *Political Studies* (Political Studies Association), 38 (2), pp. 277-285.
- Oakes, P.J.; Haslam, S.A.; Turner, J.C. (1994) *Stereotyping and social reality*. Oxford, Blackwell Publishers.
- Omi, M.; Winant, H. (1994) *Racial formation in the United Stated*. Nova York, Routledge.

- Plummer, D.L. (1995) «Patterns of racial identity development of African American adolescent males and females». *Journal of Black Psychology* (Association of Black Psychologists), 21 (2), pp. 168-180.
- Spencer, M.B.; Markstrom-Adams, C. (1990) «Identity processes among racial and ethnic minority children in America». *Child Development* (Society for Research in Child Development), 61 (2), pp. 290-310.
- Steele, C.M. (1997) «A threat in the air: how stereotypes shape intellectual identity and performance». *American Psychologist* (American Psychological Association), 52 (6), pp. 613-629.
- Stone, J.; Lynch, C.I.; Sjomeling, M.; Darley, J.M. (1999) «Stereotype threat effects on Black and White athletic performance». *Journal of Personality and Social Psychology* (American Psychological Association), 77 (6), pp. 1213-1227.
- Stone, J.; Perry, Z.W.; Darley, J.M. (1997) «White men can't jump: evidence for the perceptual confirmation of racial stereotypes following a basketball game». *Basic and Applied Social Psychology* (Lawrence Erlbaum Associates), 19 (3), pp. 291-306.
- Thomas, A.J.; Speight, S.L. (1999) «Racial identity and racial socialization attitudes of African American parents». *Journal of Black Psychology* (Association of Black Psychologists), 25 (2), pp. 152-170.
- Woodward, J. (2002) «An Examination of National Football League College Draft Publication: Do Racial Stereotypes Still Exist in Football». *Sociology of sport online*, 5 (2). Disponible a http://physed.otago.ac.nz/sosol/v5i2/v5i2_1.html [accés: 23.12.2006].

Los estereotipos racistas en el deporte

Resumen: En el presente artículo mostramos la incidencia que tiene el deporte y la actividad física en la formación de la identidad racial y la creación de estereotipos. Para ello nos hemos apoyado en el modelo de *Nigrescence*, presentado por el profesor Cross en 1995, que establece una serie de etapas por las que atraviesan las personas afro-americanas, durante la construcción de su identidad racial, condicionando la elección de sus preferencias deportivas. De tal manera que, a partir de este proceso, se van a desarrollar paralelamente una serie de estereotipos deportivos, alrededor de la población blanca y de color.

Palabras clave: actividad física, deporte, estereotipos, raza, identidad racial

Les stéréotypes racistes dans le sport

Résumé : Dans le présent article, nous présentons l'incidence du sport et de l'activité physique dans la formation de l'identité raciale et la création de stéréotypes. Pour ce faire, nous nous sommes appuyés sur le modèle de *Nigrescence*, présenté par le professeur Cross en 1995, qui établit une série d'étapes que traversent les Afro-Américains au cours de la construction de leur identité raciale, et qui conditionnent le choix de leurs préférences sportives ; de telle manière que, à partir de ce processus, s'est développé parallèlement un ensemble de stéréotypes sportifs autour de la population blanche et de la population de couleur.

Mots-clés : activité physique, sport, stéréotypes, race, identité raciale

Racist stereotypes in sport

Abstract: This paper shows the impact of sport and physical activity on shaping racial identity and creating stereotypes. We based our research on the *Nigrescence* model, presented by Professor Cross in 1995, which identifies a series of stages that Afro-Americans pass through during the forming of their racial identity, which determine the choice of sporting preferences. Hence, through this process, a series of sport stereotypes are developed in parallel within the white and coloured community.

Key words: physical activity, sport, stereotypes, race, racial identity